

Olena BOCHAROVA *

Mistrzostwo pedagogiczne jako czynnik kluczowy działalności pedagogicznej nauczycieli na Ukrainie

Pedagogical mastery as a dominating factor of pedagogical activity of ukrainian teachers

Streszczenie: Celem artykułu jest przedstawienie aktualnego stanu kształcenia nauczycieli w systemie oświatowym Ukrainy. Jednym z priorytetów ukraińskich uniwersytetów pedagogicznych jest przygotowanie przyszłych nauczycieli do podjęcia pracy w różnego typu placówkach oświatowych. Sukcesy uczniów zależą od nauczyciela, a studentów – od wykładowców. Co jest najważniejsze – cechy osobowości czy kompetencje profesjonalne? Kim jest Mistrz? Na czym polega mistrzostwo pedagogiczne? To pytania, na które odpowiedzi poszukuje nie tylko początkujący nauczyciel, ale i nauczyciel z doświadczeniem. Pojęcie mistrzostwa pedagogicznego jest obecne w życiu wielu ludzi. Nie można sobie wyobrazić edukacji bez Mistrza; ludzie tęsknią za nim, wspominają. Każda szkoła szczeni się legendarnymi nauczycielami, którzy mieli wybitny wpływ na uczniów.

Słowa kluczowe: nauczyciel, mistrzostwo, działalność pedagogiczna.

Abstract. The purpose of this article is to present the current state of education in Ukrainian pedagogical system. The preparation of teachers to their future work in various types of educational establishments is one of the priority tasks of Ukrainian pedagogical universities. Pupils' success depends on teachers, while students' – depends upon lecturers. What is the most important - personality traits or a professional competence? Who is the Master? What is the pedagogical mastery based on? Not only a beginner teacher, who conducts his first lesson, looks for the answer to this question, but an experienced one. The idea of pedagogical mastery has a special place in our lives. It can not be even imagined without the Master, we miss the teachers, who could burn the interest to study, we think and remember them with pleasure. Every school is proud of its legendary teachers who had an impact on pupils.

Key words: teacher, pedagogical mastery, pedagogical activity, pupil.

Received: 03.2016

Accepted 06.2016

* dr. hab., prof. nadzw., Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

WPROWADZENIE

Włączenie edukacji ukraińskiej w światowy obszar teorii i praktyki pedagogicznej jest możliwe, jeśli podjęty zostanie dyskurs na poziomie teoretyczno-metodologicznym, organizacyjnym oraz technologii kształcenia. Szczególna jest w tym zakresie rola nauczycieli i ich kompetencji, które zapewniają uczniom w przyszłości samorealizację, profesjonalną i społeczną mobilność, konkurencyjność na rynku pracy, elastyczną adaptację. Te umiejętności uczniów są wskaźnikiem mistrzostwa pedagogicznego ich nauczycieli, jednego z kluczowych czynników pracy pedagogicznej. Mistrzostwo pedagogiczne nauczyciela polega na wspieraniu każdego dziecka w rozwoju tak, aby mogło ujawnić i rozwijać swoje zdolności, osiągając sukcesy na miarę posiadanych potencjałów; przy uwzględnieniu aktywności własnej. Współpracując z dzieckiem oraz jego rodzicami, nauczyciel stwarza możliwości doświadczania gorczy porażek i radości z sukcesów w atmosferze zaufania i bezpieczeństwa.

Mistrzostwo pedagogiczne nauczyciela jest wielowymiarowe. Opanowanie mistrzostwa – to złożony i dynamiczny proces kształtowania kompetencji pedagogicznych. Od umiejętności nauczyciela zależą rezultaty procesów wychowania i uczenia się dzieci; wspieranie pozytywnych albo zapobieganie negatywnym. Rola nauczyciela jest szczególnie ważna, ponieważ warunkuje ostateczny sukces ucznia. Wyniki nauczania i wychowania zależą od trzech czynników: kto naucza, kto się uczy, w jaki sposób się uczy. Za ich organizację i koordynację odpowiada nauczyciel. Te umiejętności praktycznej sztuki pedagogicznej nabywa już na etapie przygotowania zawodowego w trakcie studiów.

Dziesiątki profesji „rodzi się i umiera”. A trwają najdawniej: lekarza, inżyniera, nauczyciela. Wśród nich zawód nauczyciela zajmuje miejsce szczególne: dlatego, że jest początkiem wszystkich pozostałych profesji. Zmieniają się warunki i zasady wychowania, tylko nie zmienia się podstawowa misja nauczyciela – wspieranie młodego człowieka na drodze ku człowieczeństwu.

Mistrzostwo nauczyciela, mistrzostwo pedagogiczne. Na czym ono polega? Jak stać Mistrzem? To pytanie zadaje sobie każdy nauczyciel, zarówno ten, który podjął swoją pierwszą pracę, jak i ten, który już od lat pracuje w szkole. Odpowiedź jest prosta, możliwie najprostsza – być dobrym, uczciwym człowiekiem. I to wszystko? Doświadczenie dowodzi, że gdyby nauczy-

ciel nie znał i nie stosował się do prawidłowości psychologicznych i dydaktycznych oraz zasad wychowania, to skuteczność jego pracy byłaby mała (brak zaufania uczniów, niska motywacja do uczenia się, brak sukcesów). Obok kompetencji osobowościowych, muszą być ukształtowane praktyczne kompetencje zawodowe.

Istnieje dużo czynników składających się na mistrzostwo pedagogiczne. Nie każdy może zostać mistrzem. Mistrzostwa nie można się nauczyć. O mistrzostwie decyduje „dusza nauczycielska” (określenie stosowane także w polskiej pedeutologii, a wprowadzone przez Jana Władysława Dawida). Dla człowieka, który jest nauczycielem z powołania, stać się Mistrzem – to życiowe pragnienie. Same wyuczone sprawności nauczania i wychowania nie wystarczą.

Problemy pedagogicznego mistrzostwa były przedmiotem zainteresowania znanych ukraińskich i zagranicznych pedagogów oraz psychologów: J. A. Komeńskiego, K. Uszyńskiego, A. Diesterwega, A. Makarenki, W. Suchomlińskiego, I. Zjaziuna. W badaniach podejmowano kwestie przygotowania zawodowego nauczycieli oraz warunki formowania mistrzostwa pedagogicznego. Autorzy przedstawiają własne modele mistrzostwa. Nie istnieje więc jedna koncepcja i definicja. Uogólniając różne stanowiska, ukraińskie i zachodnie, można sformułować następującą definicję: mistrzostwo pedagogiczne oznacza najwyższy poziom działalności pedagogicznej, która wyraża się w twórczości nauczyciela, w stałym doskonaleniu sztuki nauczania, wychowania i samorozwoju człowieka.

A. Makarenko uważał, że na istotę mistrzostwa pedagogicznego składa się wiedza o osobliwościach procesu wychowania, umiejętności jego formowania i inicjowania. Warunkiem mistrzostwa pedagogicznego dostępnym każdemu człowiekowi jest praca nad sobą, ponieważ podstawą do kształtowania innych ludzi jest własne doświadczenie autokreacji.

Mistrz osiągający sukcesy ma własny styl pracy, realizuje i rozwija potencjał twórczy dzięki wiedzy z zakresu psychologii dzieci i młodzieży oraz umiejętnemu kierowaniu procesem pedagogicznym. Jednak mistrzostwo tylko przejawia się w działaniach praktycznych. Nie można go sprowadzić do wysokiego poziomu kompetencji i wyników w pracy. Istotą mistrzostwa jest

osobowość nauczyciela, jako ogół cech, zdolności oraz systemu wartości, wpływających na jego aktywność zawodową.

Mistrzostwo pedagogiczne – to także wysoka kultura organizacyjna oraz kierownicza i społeczna działalność nauczyciela. Taki nauczyciel-mistrz posiada cechy twórczej osobowości, które pomagają mu rozwiązywać problemy, godząc ogólne cele i zadania wychowania z indywidualnymi cechami psychologiczno-społecznymi oraz potrzebami ucznia.

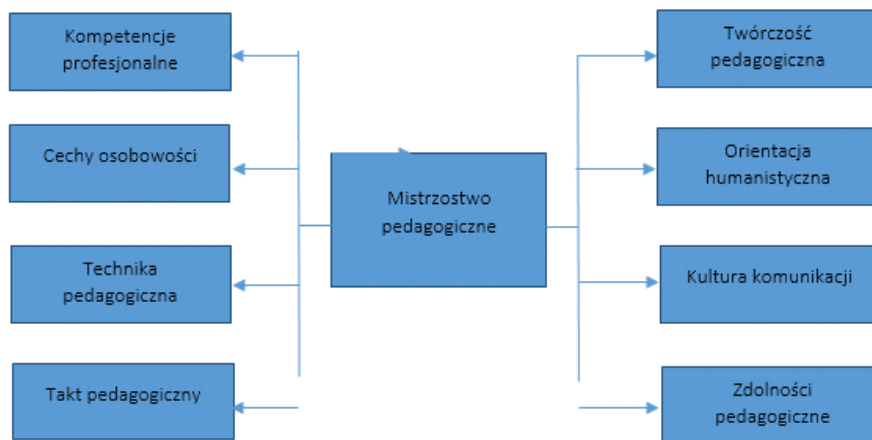
Zmiany w przygotowaniu zawodowym nauczycieli na Ukrainie dokonały się dzięki pracom badaczy Połtawskiego Państwowego Instytutu Pedagogicznego, prowadzonych w latach 70-90. XX wieku. Po raz pierwszy w historii ukraińskiej uczelni pedagogicznej wprowadzono jako odrębny przedmiot studiów – mistrzostwo pedagogiczne [Зязюн (red.) 2008, 135]. W 1981 r. utworzono Katedrę Mistrzostwa Pedagogicznego. Zespół naukowców z Katedry przygotował programowo-metodyczną koncepcję przedmiotu „Mistrzostwo pedagogiczne”. Ten przedmiot objął nie tylko innowacyjne treści kształcenia, ale także nowatorskie metody nauczania. Podstawą programu nauczania były treningi pedagogiczne i psychologiczne.

Od roku 1975 do roku 2000 w Państwowym Instytucie Pedagogicznym w Połtawie realizowany był oryginalny system przygotowywania kandydatów do zawodu nauczyciela. Każdy student miał możliwość, by kształtować swoje mistrzostwo pedagogiczne. Służyły temu dodatkowo koła naukowe, kluby i sekcje pedagogiczne [Лавріненко 2013, 104]. Dla studentów pierwszego roku wprowadzono ciągłą praktykę pedagogiczną. Profesjonalne przygotowanie przyszłych nauczycieli rozpoczynało się od jednoczesnego nabywania wiedzy i gromadzenia doświadczenia praktycznego. Takie podejście wymagało udzielania indywidualnego wsparcia studentom w procesie implementacji teorii pedagogicznej do praktyki, przekształcania wiedzy w umiejętności. Wymagało nieustannych kontaktów student-nauczyciel akademicki.

STRUKTURA MISTRZOWSTWA PEDAGOGICZNEGO NAUCZYCIELA

Na osiągnięcie mistrzostwa pedagogicznego ma wpływ wiele czynników. Żaden pojedynczy nie decyduje o mistrzostwie. Chodzi tu raczej o układ pewnych cech wzajemnie sprzężonych. Model mistrzostwa pedagogicznego przedstawiono na poniższym schemacie. Obejmuje on: kompetencje profesjonalne, cechy osobowości, technikę pedagogiczną, takt pedagogiczny,

twórczość pedagogiczną, orientację humanistyczną, kulturę komunikacji oraz zdolności pedagogiczne. Kolejno zostaną scharakteryzowane poszczególne kategorie cząstkowe.

Rysunek 1. Model mistrzostwa pedagogicznego

źródło: [Кайдалова (red.) 2008, 124]

Na **kompetencje profesjonalne** nauczyciela–mistrza składa się wiedza z zakresu pedagogiki i psychologii; wiedza o zasadach, formach i metodach nauczania, o treściach przedmiotowych; znajomość indywidualnych cech dzieci; umiejętności komunikowania się i nauczania swojego przedmiotu, prowadzenia polemiki, rozmowy; umiejętności wykorzystywania podręczników i posługiwania się technologiami informacyjno-komunikacyjnymi; umiejętności motywowania uczniów; umiejętności w zakresie oceniania wiedzy i kompetencji uczniów. Nauczyciel, który doskonale zna swój przedmiot jest przez uczniów traktowany z uznaniem, jako fachowiec. Łatwiej mu rozbudzać zainteresowanie i pasję poznawcze dzieci i młodzieży, wykraczając poza wiedzę podręcznikową.

Cechy osobowości sprzyjające mistrzostwu to racjonalność, etyczność, wszechstronność wiedzy i erudycja, optymizm, odporność emocjonalna, determinacja, empatia, tolerancja i wyrozumiałość.

Technika pedagogiczna obejmuje zestaw umiejętności i nawyków, które pomagają osiągnąć optymalne rezultaty w nauczaniu i wychowaniu (mimika,

gesty, język, środki komunikowania wychowawczego, umiejętności kontroli emocji, humor).

Takt pedagogiczny to umiejętność doboru odpowiedniego tonu i stylu komunikowania z uczniami i innymi nauczycielami.

Twórczość pedagogiczna opiera się na wiedzy teoretycznej, jako podstawie skutecznego doboru metod i form nauczania. Różnorodność sytuacji pedagogicznych, wielość realnych problemów oraz różnorodność osobowości uczniowskich wymagają od nauczyciela kreatywności. Wymagają wyobraźni, oryginalności i niestandardowych rozwiązań. Praca szablonowa nie sprzyja ani rozwojowi uczniów, ani rozwojowi kultury szkoły.

Orientacja humanistyczna jest jedną z podstawowych charakterystyk mistrzostwa pedagogicznego. Oznacza ukierunkowanie na drugiego człowieka, wartości duchowe, moralność. Wiąże się ze świadomością, że wychowanie zależy od cech osobowych i postaw samego nauczyciela. Orientacja ta wyraża się w trosce o potrzeby i dobro dziecka oraz wszechstronny rozwój jego osobowości.

Kultura komunikacji obejmuje mistrzowskie władanie słowem, umiejętności dokładnego, precyzyjnego, zrozumiałego, emocjonalnego wypowiedzenia swoich myśli. Uczniowie bardzo cenią nauczycieli, z którymi łatwo się porozumieć i którzy nie wytwarzają barier w komunikacji.

Zdolności pedagogiczne to układ szczególnych cech osobowości pedagoga, które uwarunkowują osiągnięcie sukcesu w działalności pedagogicznej [Кайдалова (red.) 2008, 124].

W latach 2008-2013 w Centrum Profesjonalnego Samorozwoju Mistrzostwa Pedagogicznego przy Instytucie Kształcenia Nauczycieli Narodowej Akademii Nauk Ukrainy prowadzone były szkolenia dla nauczycieli szkół oraz wykładowców wyższych uczelni. Badania przeprowadzone wśród uczestników kursów pozwoliły na stwierdzenie, że: mistrzostwo pedagogiczne jest składnikiem profesjonalno-pedagogicznego przygotowania nauczycieli; jest komponentem ich kształcenia podyplomowego; mistrzostwo pedagogiczne obejmuje działalność dydaktyczno-wychowawczą jako nierozłączną całość [Лавріненко 2013, 103].

We współczesnych realiach społeczno-ekonomicznych, w których ceni się nowatorstwo i zmiany, mistrzostwo pedagogiczne jest nie tylko zespołem indywidualnych-osobowościowych cech człowieka, które zapewniają wysoki poziom działalności zawodowej. Obejmuje także umiejętności profesjonalne, oparte na podstawach metodologicznych, teoretycznych, metodycznych i technologicznych.

Jak pisze O. Lawrynenko, ostatnimi czasy na Ukrainie nastąpił regres w zakresie wdrażania nauczycieli do mistrzostwa zawodowego. W większości pedagogicznych uniwersytetów zamknięto Katedry Mistrzostwa Pedagogicznego. Nie są realizowane programy z przedmiotu „Podstawy mistrzostwa pedagogicznego”, zmniejszyła się ilość godzin praktyk pedagogicznych, nie ma też wykładowców-specjalistów w dziedzinie mistrzostwa pedagogicznego [Лавріненко 2013, 106].

Mistrzostwo pedagogiczne wymaga wysokiej kultury organizacyjnej i w fazie przygotowania zawodowego, i na etapie właściwej pracy zawodowej. Wymaga dobrych warunków ćwiczenia podstawowych umiejętności: jak wchodzić do klasy, jak się ubrać, jak się uśmiechać, jak cieszyć się, a jak martwić. Nauczyciel niczym aktor odgrywa swoją rolę; złożoną rolę społeczną w klasie szkolnej. To podobieństwo składa się na artystyczny wymiar twórczości pedagogicznej. Szczególna sytuacja odgrywania roli ma miejsce w czasie hospitacji. Podczas hospitacji klasa i nauczyciel prezentują się modelowo: uśmiechnięty nauczyciel – optymista, cudowne dzieci, który zna odpowiedzi na wszystkie pytania i perfekcyjnie się zachowują. Na takiej lekcji wszystko jest najwyższej jakości – technika, eksperymenty, logika zajęć, metody nauczania. Wszystko wypada bardzo dobrze. Mistrzostwa pedagogicznego nie można nauczyć się na podstawie obserwacji idealnie wyreżyserowanych scen na lekcji. To co najważniejsze w związku między nauczycielem i uczniami, wynika z napięcia w ich wzajemnych codziennych relacjach. Za odświętymi hospitacjami stoi mozolny powszedni trud powtarzalności tematów lekcji, ćwiczeń i prac domowych oraz problemów wychowawczych. Przygotowanie do zawodu nauczyciela wymaga zanurzenia w codziennym i zwyczajnym życiu szkoły i klasy, które nie jest widoczne dla okazjonalnych wizytatorów i przygodnych studentów.

Oprócz wyżej wymienionych, warto wskazać jeszcze kilka składników mistrzostwa pedagogicznego.

„Iskra, która rozpala twórczość, występuje w ziarnie ducha” – tak pisał wielki artysta Mikołaj Rerich. **Duchowość (dusza) nauczyciela** sprzyja tworzeniu szczególnie klimatu pedagogicznego, pozwala uniknąć sztuczności w kształceniu i poprawia skuteczność uczenia się. Mistrz nie tylko troszczy się o własną duchowość, ale jest przewodnikiem duchowym dla uczniów-pomaga wyznaczyć im kierunek rozwoju, wskazać wartości warte realizacji i drogę ich urzeczywistnienia. Mistrz nie jest wzorem do naśladowania lecz doradcą na drodze życia uczniów. Może udzielać wskazówek, ponieważ posiadał mądrość i doświadczenie [<http://osvita.ua/school>].

Przedstawianie uczniom celów uczenia się, to w moim przekonaniu niedoceniana cecha mistrzostwa. Doświadczenie praktyczne w pracy z przyszłymi nauczycielami w Instytucie Języków Obcych w Gorliwce na Ukrainie oraz z doształcającymi się zawodowo nauczycielami, pozwalają na stwierdzenie, że wielu z nich ma kłopot z podstawowym w dydaktyce formułowaniem celów uczenia się. Nie tylko nie rozumieją, dlaczego uczą danego przedmiotu, ale też nie potrafią wytłumaczyć uczniom, po co się uczyć. Jeśli cel jest początkiem każdego rozsądnego działania, to praca pedagogiczna takich nauczycieli jest nieracjonalna. Ponieważ uczniowie nie wiedzą, po co się uczą, to uważają, że ten wysiłek nie ma sensu. Głównym zadaniem nauczyciela, wynikającym z funkcji kierowania procesem dydaktycznym, jest zapoznanie uczniów z celami nauczania i zadbanie o to, aby je zrozumieli. Nauczyciel powinien inteligentnie pokazywać obszary zastosowania wiedzy i umiejętności w aktualnym i przyszłym życiu uczniów, oraz wiązać je z ich aspiracjami. Nauczyciel ma przede wszystkim wspierać rozwój i inspirować uczniów do samorozwoju. Bo temu służy edukacja.

Inną ważną umiejętnością jest **dobór treści kształcenia**. Wielu nauczycieli narzeka na przeładowane programy nauczania. Na lekcjach zdarza się tak, że nauczyciele przekazują dużą część materiału, której uczniowie nie zapamiętują i nie opowiadają. Takie sytuacje powtarzają się. Powstają zaległości w nauce. Nie ma czasu na ćwiczenia i utrwalanie wiedzy. Jest to związane z tym, że nauczyciel nie radzi sobie z doбором materiału do zajęć, gubi się w szczegółach i nie umie skupić na kwestiach kluczowych.

Metoda nauczania to systematycznie stosowany sposób pracy nauczyciela z uczniem. Odpowiednio dobrana metoda umożliwi realizację celów kształcenia: zmian w osobowości uczniów, wyrażających się w przyroście wiedzy lub umiejętności. Obowiązuje zasada indywidualizacji doboru metod nauczania i uwzględnienie

nia wieku uczniów, treści nauczania, celów lekcji oraz dostępnych form i środków dydaktycznych. Nauczyciel-Mistrz dostrzega także potrzebę różnicowania metod nauczania w zależności od uzdolnień i motywacji uczniów. Miarą zawodowego mistrzostwa jest częstość wykorzystywania metod aktywnych.

Podstawową formą pracy w ukraińskich szkołach jest system klasowo – lekcyjny. Taka organizacja dominuje we wszystkich krajach. Choć nie brakuje opinii krytycznych, to nadal podkreśla się jego zalety: systematyczność, sprzyja utrzymaniu porządku i dyscypliny, niskie koszty, łatwo go nadzorować. System klasowo-lekcyjny powstał na potrzeby masowej edukacji. Ta forma zdobywania wiedzy ukształtowała się historycznie. Nauczyciel-Mistrz potrafi modernizować system klasowo-lekcyjny, włączając **inne formy nauczania**. Chodzi tu o pracę indywidualną i pracę grupową. W każdej szkole jest możliwość kontynuowania procesu nauczania klasowego podczas zajęć pozalekcyjnych czy też podczas samodzielnej pracy przy odrobieniu zadań domowych. Szczególnie wartościową formą nauczania są wycieczki. W pedagogice ukraińskiej wskazuje się na Wasyla Suchomlińskiego, jako tego, który „wyprowadził uczniów do ogródka, w plener”.

Obok metod dydaktycznych, za najważniejszy czynnik skuteczności nauczania uważane jest **motywowanie**. Motywowanie do nauki to jedna z podstawowych kompetencji nauczyciela, ale poświęca się jej niewiele uwagi i miejsca w przygotowaniu zawodowym. Nastawienie dzieci do nauki to jedna ze składowych powodzenia szkolnego. Od tego, czy nauczyciel potrafi zachęcić uczniów do nauki zależy 20 % ostatecznego wyniku. Dlaczego uczeń uczy się? Odpowiadając, można posłużyć się teoriami psychologicznymi. Jedni uczą się, bo chcą osiągnąć sukces, drudzy-by uniknąć porażek. Dla niektórych nauka pozwala na realizację zainteresowań i pasji poznawczych; pozostali chcą być najlepsi w rywalizacji o oceny, świadectwa i nagrody. Część uczniów jest zachęcana do nauki przez rodzinę, a inni kierują się motywacją autonomiczną. Dla znacznej grupy uczniów obowiązki szkolne są oczywiste i wdrożone w toku socjalizacji domowej. W klasach starszych profilowanych i szkołach kierunkowych, wybieranych przez uczniów, w których są progi selekcyjne, nie ma większych problemów z zachęcaniem do nauki. Jednak w większości klas prawdziwą sztuką jest stwarzanie atmosfery, kiedy uczniowie będą się uczyć z zapałem lub przynajmniej na poziomie pozwalającym uniknąć niepowodzeń szkolnych. Umiejętność odczytywania różnych potrzeb, uzdolnień i indywidualnych motywacji oraz

dostosowywanie do tego sposobów mobilizowania do nauki, to jedna ze składowych mistrzostwa nauczyciela.

O podobieństwie roli nauczyciela do roli aktora już wspomniano. Filozofowie antyczni traktowali pedagogikę jako sztukę. Nieprzypadkowo **mistrzostwo pedagogiczne nazywa się teatrem jednego aktora**. Makarenko pisał: „Mistrzostwo pedagogiczne polega na ustawieniu głosu i na kierowaniu mimiką twarzy. Nauczyciel nie może nie grać, nie może być po prostu nauczycielem, który nie umie grać. Nie można grać sceniczne, zewnętrzne. Zostałem prawdziwym mistrzem wtedy, kiedy nauczyłem się mówić „chodź do mnie” w 15-20 barwach głosu” [Макаренко 1984, 202-204]. Tak jak Konstanty Stanisławski opracował zasady pracy aktora nad sobą, tak i podobnie dążenie nauczyciela ku mistrzostwu wymaga autokreacji i świadomości autoprezentacji. Na pracę - grę nauczyciela, tak jak u aktora, wpływa wyobraźnia, obserwacja i własne doświadczenia. Zasoby zawsze są indywidualne i niepowtarzalne. Rola nauczyciela jest złożona. Oprócz wymiaru artystycznego, na mistrzostwo składa się też sposób realizacji roli społecznej. Specyfika zawodu nauczyciela polega bowiem na tym, że odgrywanie roli nie ogranicza się do przestrzeni klasy i szkoły. Wobec nauczycieli kierowane są różne społeczne oczekiwania, czasami sprzeczne, niemożliwe do realizacji, trudne do pogodzenia z innymi obowiązkami.

Każdy nauczyciel jest **reżyserem** swoich lekcji. Nieprzypadkowo na określenie arkusza ze schematem planowanych zajęć stosuje się nazwę „scenariusz lekcji”. Inscenizacja lekcji wymaga wskazania celu, zaplanowania działalności własnej i uczniów, doboru materiału do zajęć, troski o efekty kształcenia i wyliczenie czasu na wykonanie zadań.

W każdym dobrym przedstawieniu jest miejsce na improwizację. **Improwizacja** to jedna z podstawowych kompetencji Mistrza. Choć cechami definiującymi improwizację jest nieprzygotowanie i przypadkowość, to za wytworami improwizacji stoi perfekcyjna technika i emocjonalność. W muzyce, teatrze czy poezji na improwizację odważyli się najlepsi. W improwizacji aktorowi twórczemu towarzyszy jednoczesne powstawanie dzieła. Można powiedzieć, że wielu sytuacji nie można w wychowaniu przewidzieć i zaplanować. Wiele reakcji musi być szybkich i spontanicznych, bez wcześniejszego planowania. To obszary wolności zawodowej.

Kolejną cechą charakteryzującą Mistrza jest jego **wiara w możliwości rozwijania potencjałów dzieci**. Jest to wyraz optymizmu pedagogicznego, który koresponduje z orientacją humanistyczną Mistrza. Oznacza ufność i nadzieję pokładaną w sile edukacji, a także przekonanie, że można zmienić sytuację społeczną dzięki wychowaniu. Każdy uczeń, niezależnie od puli posiadanych uzdolnień, sytuacji rodzinnej, potrzeb i cech kulturowych, w kontakcie z Mistrzem zyskuje możliwości wszechstronnego rozwoju.

I na zakończenie charakterystyki mistrzostwa należy podkreślić jego **etyczność**. Mistrz nie trzyma się sztywno zakazów i kodeksów. Jest niezależny w poglądach. Podejmuje decyzje świadomie, w poczuciu odpowiedzialności. Wychowuje nie tyle przez nakazy i nauczanie o tym, co moralne, lecz służąc własnym przykładem. Wrażliwość moralna nauczycieli wyraża się tu w skłonności do refleksji nad ambiwalentnym charakterem wychowania.

ZAMIAST PODSUMOWANIA

Kim jest nauczyciel-Mistrz? Powyżej dokonano jego charakterystyki, zestawiając cechy mistrzostwa zawodowego, jakie występują w ukraińskiej pedagogice i pedeutologii. Nie ma jednego modelu ani w teorii, ani praktyce. Dlatego trudno o konkluzje. Raczej zgodzić się trzeba, że formuła Mistrza jest otwarta na różne interpretacje. Studia nad literaturą przedmiotu pozwalają na wyróżnienie jeszcze innych koncepcji mistrzostwa; wyrażanych często metaforycznie. Każda z nich uzupełnia dokonany w artykule opis o nowe i cenne perspektywy poznawcze:

Mistrz to ten, który podjął najbardziej odpowiedzialne zadanie stojące przed człowiekiem-wychowanie dzieci.

Mistrz to lekarz, lekarz – psycholog, lekarz- diagnosta, uzdrowiciel dziecięcych dusz.

Nauczyciel-Mistrz to bioenergoterapeuta, który wyzwala potencjały uczniów i pobudza ich siły witalne. On oczarowuje swoimi słowami, przekonuje działaniami.

Nauczyciel-Mistrz to kapłan, ponieważ wzbudza nadzieję i wiarę w życie, w triumf dobra i miłosierdzia, wiarę w niepowtarzalność i osobiwe przeznaczenie każdego człowieka.

Nauczyciel-Mistrz to subtelny psycholog, aktywizujący uczniów, uosobienie humoru.

Nauczyciel-Mistrz to badacz. On stale eksperymentuje, analizuje, wprowadza zmiany.

Наuczyciel-Mistrz to obywatel, patriota, nieobojętny na wydarzenia, które mają miejsce w życiu społecznym.

Наuczyciel-Mistrz to filozof, który stara się zrozumieć sens życia, zastanawia się nad jego tajemnicami.

Наuczyciel-Mistrz to artysta.

Наuczyciel-Mistrz to najwyższy rangą kierownik: tworzy pomysły, prognozuje, planuje, organizuje.

Наuczyciel-Mistrz to inteligent; wykonuje pracę umysłową i zawsze odwołuje się do wiedzy.

Наuczyciel-Mistrz to intelektualista, który ma gruntowną wiedzę nie tylko w sferze swego przedmiotu.

Наuczyciel-Mistrz to robotnik niewykwalifikowany, który wykonuje z dziećmi proste prace: maluje, naprawia, remontuje, sprząta.

Наuczyciel-Mistrz to człowiek, który potrafi przyznać się do swoich słabości.

Наuczyciel-Mistrz to człowiek, który potrafi wesprzeć w rozwoju.

Наuczyciel-Mistrz to Mistrz słowa, Mistrz myśli, Mistrz emocji i humoru. Mistrz wiedzy.

Мистроство конструоване jest tylko w relacjach z uczniami i trudzie zmagania się z powinnościami wychowania.

SPIS LITERATURY

Зязюн І., (red.), *Педагогічна майстерність: Хрестоматія*, СПД Богданова А.М., Київ 2008 (wyd polskie: I. A. Zjaziun (red.), *Mistrzostwo pedagogiczne*, Wydawnictwo Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji, Warszawa-Radom 2005).

Кайдалова Л., Щокіна Н., Вахрушева Т. (red.), *Педагогічна майстерність викладача*, Вид-во НФаУ, Харків 2009. Корнетов Г., (red.), *Постижение педагогической культуры человечества*, АСОУ, Москва 2010.

Лавріненко О., *Історія педагогічної майстерності*, СПД Богданова А. М., 2009.

Лавріненко О. А. Педагогічна майстерність як домінантний складник педагогічної дії // Теорія і практика управління соціальними системами. - 2013. - № 3. - С. 102-106.

Майстерність вчителя. Стаття-роздум,

http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/30682/ (18.02.2016).

Макаренко А., *Педагогические сочинения* : в 8 т. Педагогика, Москва 1984.